

“ENERJİ GÜVENLİĞİ İÇİN ULUSAL BİR POLİTİKA GEREKLİ”

12 Aralık 2012 11:03

Kadir Has Üniversitesi ve PRMIA'nın ortak girişimi ile gerçekleştirilen Enerji Risk Yönetimi panelinde; enerjide arz güvenliği, enerji borsası ve Türkiye'nin enerji alanındaki avantajları ve riskleri tartışıldı.

Tayfun Aydın

Kadir Has Üniversitesi ve PRMIA'nın (The Professional Risk Management International Association) ortak girişimiyle düzenlenen 'Enerji Risk Yönetimi' konulu panelde Türkiye'nin enerji alanındaki fırsatları ve riskleri değerlendirildi.

Moderatörlüğünü Cumhurbaşkanlığı eski Enerji Danışmanı, Khas Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Volkan Ediger'in yaptığı panele, BOTAŞ eski Genel Müdürü M.Mete Göknel, Naturgaz Genel Müdürü Arif Aktürk, VOB Sözleşme, Araştırma ve İstatistik Müdürü Emir Çetinkaya ile Enerji Ticareti Derneği Başkanı Mustafa Karahan konuşmacı olarak katıldı.

Panelin moderatörlüğünü yapan Khas Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Volkan Ediger enerjinin ülke ekonomilerinin en önemli parçalarından bir tanesi olduğunu ifade etti ve enerjide arz güvenliğinin önemine vurgu yaptı. Dünyada birçok ülkenin yeteri kadar kaynağa sahip olmaması nedeniyle enerji arz güvenliğini ithalatla temin ettiğini vurgulayan Ediger, "Bu da jeopolitik, uluslararası ilişkiler gibi alanları içerisine katıyor. Türkiye tükettiği enerjinin 4'te birini ülke içerisinden temin ediyor ve geri kalan kısım ise ithal ediliyor. Bu ithalatın ekonomik bedeli ise 50 milyar doların üzerinde bir seviyede. Bana göre Türkiye'nin bu konudaki en büyük riski enerji temini diyebiliriz" şeklinde konuştu. Doğal gazın riski en büyük olan yakıtı olduğunu ifade eden Ediger, toplam enerji tüketimi içerisinde doğal gazın payının çok yüksek olduğunu vurguladı ve bu enerjinin yerli üretiminin yüzde 1 seviyelerinde olduğunu belirtti.

“Enerji uzun soluklu bir politika olmalı”

Naturgaz Genel Müdürü Arif Aktürk

Naturgaz Genel Müdürü Arif Aktürk panelde yaptığı konuşmada doğal gazın 80'li yıllarda Türkiye için birincil bir enerji kaynağı olduğunu belirtti. Doğal gazın arz çeşitliliği adına önemli bir kaynak olduğunu ifade eden Aktürk, "2023 hedeflerinde gazın payının yüzde 25'e indirilmesi hedefleniyor. Şu an yüzde 46 civarında bir pay var" dedi.

EPDK'ya çok sayıda gaz santrali başvurusunun olduğuna dikkat çeken Aktürk, "Şu anda devam eden projelere bakıldığında yaklaşık 8 bin MW civarında bir rakam ortaya çıkıyor. 28 aylık inşaat süresi öngörüldüğünde 2015 yılında yaklaşık 9 milyar m3 ilave gaza ihtiyacımız olacak. Bu miktarda ilave bir gazı getirebilmek için bütünüyle kaynaktan pazara bir değer zincirinin ve projenin geliştirilmesi gerekir. Bu değer zincirini geliştirirken yatırımcılar risklerini elemine etmek için çalışmalar yapıyorlar" dedi. 2001 yılında gaz piyasasına yönelik çıkan kanunun 1998

yılında Avrupa'da çıkan gaz direktiflerinin benzer bir uygulama olduğunu belirten Aktürk, "4646 ve 4628 dönem için çok liberal bir yapıdaydı. Fakat Avrupa Birliği 1996 yılındaki elektrik, 1998 yılındaki gaz direktiflerinde çok büyük hatalarının olduğunu gördüler. 2003 yılında revize edildi.

Ardından, 2007 ve 2009 yıllarında tekrardan revize edildi. Ama biz 2001 yılında iki kanun çıkardık ve küçük birkaç değişiklik dışında, makro açıdan bir düzenleme yapılmadan 2012 yılına geldik" şeklinde konuştu.

Kanuna eklen geçici ikinci madde ile BOTAŞ'ın yapacağı sözleşmelerin özel sektöre devredileceği ve BOTAŞ'ın pazar payının yüzde 20'lere düşeceğini ön görüldüğü dile getiren Aktürk, "O dönem BOTAŞ'ın çok fazla gaz anlaşması yaptığı yönünde bir endişe vardı. Tüketilmeyen gazın parasının ödeneceği endişesiyle bu gazın özel sektöre devredilmesi istendi" ifadeleri kullandı.

2010 yılına kadar arz güvenliği konusunun gündeme gelmediğine vurgu yapan Aktürk, "Enerji uzun soluklu bir oyundur. Nabucco sözleşmesi, TANAP projesi, nükleer sözleşmeler 49 yıllık ve devlet politikasını gerektiren bir konudur. Bu nedenle uzun vadeli satranç oyunudur. Biz ise geçmişten bugüne günü birlik çözümlerle sonuç almaya çalışıyoruz" şeklinde konuştu.

"TANAP'a ağırlık verilmeli"

BOTAŞ eski Genel Müdürü Mete Göknel

Konuşmasında bölge kaynakları ve ulaşım yolları üzerinde duran BOTAŞ eski Genel Müdürü Mete Göknel, "Enerji arz güvenliği bölgelerin birincil öncelikleri arasında yer alıyor. Enerji güvenliği ile ekonomik ve ulusal güvenliği birbirinden ayırmak mümkün değil. Küresel anlamda enerji güvenliği ithalatçı ve ihracatçı ülkeler için farklı anlamlar ifade etmektedir. Türkiye gibi enerji ithalatı yapan ülkeler için enerji güvenliği, enerjinin sürdürülebilirliği, yeterliliği ve ucuz fiyata temin edilebilmesini kapsarken, ihracatçı ülkeler içinse kaynaklarına talep olması, uygun fiyatın olması ve ulaşım sorunun olmamasını kapsıyor" şeklinde konuştu.

Enerji risk yönetiminde doğru, uygun, sağlıklı enerji politikaları ve buna bağlı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ifade Göknel, "Enerji güvenliğinde risk olarak ortaya çıkan hassas konulardan biri de kaynak ve pazar arasındaki ulaşım yollarının güvenliğidir. Türkiye'nin bulunduğu Anadolu coğrafyası Avrupa, Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar, Hazar Havzası, Akdeniz, Ortadoğu gibi bölgelerin yer aldığı konumu nedeniyle önem arz ediyor. Hazar kaynaklarının Avrupa'ya ulaştırılmasında enerji koridoru olma özelliği Türkiye'nin önemini daha da artırmaktadır" dedi. Önemli olmanın buna bağlı riskleri de beraberinde getirdiğine değinen Göknel, bir ülkenin her yerde güçlü olması gerektiğini söyledi. Türkiye'nin Nabucco'nun yüzde 16 ortağı olma gibi lüksü olmadığını ifade eden Göknel, TANAP projesine ağırlık verilmesi gerekir" dedi.

Konuşmasında enerji fırsatlarına ve risklerine değinen Göknel, "Enerji fırsatlarında temin güvenliği öne çıkıyor. Çünkü Türkiye'nin etrafında Rusya, İran, Irak, Azerbaycan gibi kaynak ülkeler bulunuyor. Bu kaynaklar batı pazarına gidecekse yollarının mutlaka Türkiye'den geçmesi gerekiyor. Bunun yanında Türkiye'nin kaynak çeşitliliği var. Çevresinde bulunan farklı ülkelerden gaz ve petrol temin edebiliyor" dedi. Boru hatlarıyla alınan enerjinin her zaman ucuz olduğunu ifade eden Göknel, ilave kapasite imkanlarının, bir enerji merkezi olma imkanını sunduğunu ifade etti.

Boru hatlarının ve terminalerin güvenlik konusunun önemli olduğunu ifade eden Göknel, "Türkiye'nin bölgede güçlenmesini istemeyen karşı güçler olacaktır. Hazar kaynaklarının Türkiye üzerinden geçmesi Rusya'nın kaynak imkanlarını azaltacaktır. Enerji arz güvenliğini olumlu yönde etkileyecek, mali girdi sağlayacak, ekonomik kalkınmayı yükseltecek tüm fırsatlara karşı riskler ve tehditler olacaktır. Bu nedenle ciddi bir enerjide risk yönetimine ihtiyaç vardır. Oluşacak tehditler ülke güvenliğini de etkileyecek sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle enerji güvenliği konusunda ciddi bir ulusal politika oluşturulması gerekmektedir" dedi.

“Fiyatlar serbestçe belirlenmeli”

ETD Mustafa Karahan

Panelde yaptığı konuşmada ticaret yapanların, üretici olacakların ve yatırımları finanse edecek olan kişilerin fiyat değişkenini dikkate aldığını ifade eden Enerji Ticaret Derneği Başkanı Mustafa Karahan, “Fiyattan çıkarak nereye ulaşmak istediğimizi netleştirmemiz gerekiyor. Karar vermesi gereken mercilerin asıl konusu serbest bir piyasa isteyip istenmemesi hususundadır. Biz bir sivil toplum kuruluşu olarak bu noktadan hareket ettik. Geçtiğimiz dönemlerde yapmış olduğumuz bir çalışma ile her şey aynı kalmak koşuluyla piyasanın serbest olması konusunda nelerin değişeni araştırdık. Çalışma sonrası GSYİH’da yüzde 2 civarında ek bir artışın yaşanacağına yönelik bir sonuca vardık. Bunu birtakım örneklerinin dünyada yaşandığını gördük. Piyasayı her şeyin serbestçe belirlenmesine yönelik bir yapıya getirmemiz gerekli. Bu durumun farklı boyutları da var. Bugün belirlenen fiyatların dışında gelecekteki fiyatların belirlenmesi konusu var” dedi.

Risk tarafına bakıldığında birçok konudan bahsedebileceğini ifade eden Karahan, “Riskin hesaplanması, iklimsel konuların hesaplanması gibi birçok konu var. Bu alanlarda çalışmaların yapılmamasının sebebi, bu konuların hiç birinin Türkiye’de fiyatı belirlememesidir” şeklinde konuştu.

Enerji borsasını önemsediklerine vurgu yapan Karahan “Borsayla birlikte şeffaflık konusunda çok önemli bir araç geçecek elimize. Elektrik ve enerji piyasalarının ileride ne olacağına bakacak olursak, özellikle ileriye dönük stratejiler hazırlayanların serbest piyasada fiyatların belirlendiği ve buna göre pozisyon aldığımız dönemler olacaktır. Şu an piyasaların bir kısmı bu şekilde çalışıyor. Bunun çalışma sebebi vadeleri kısa dahi olsa Türkiye’nin batı sınırında Avrupa sitemine entegre olundu. Burada aylık ithalatlar ve ihracatlar yapılabiliyor. Dolayısıyla küçükte olsa çalışan bir mekanizma oldu” dedi.

Yeni çıkacak olan yasanın görünümünden de bahseden Karahan, “Spot piyasa EPIAŞ çatısı altında bir borsa olarak kurulacak. Enerji piyasası işletme anlayışıyla kuruluyor. Spot piyasa ve gün içi piyasa bunun içerisinde olacak. OTS işlemleri içinde platform sağlamak üzere düşünülüyor. Ancak işin vadeli kısmında şu anda VOB’un başlattığı kontratların tamamını İMKB bünyesinde olması şeklinde düşünülüyor. Zamanla EPIAŞ tarafında o spot piyasada şeffaf ve fiyatların doğru mekanizma ile oluştuğuna ikna olunursa o zaman İMKB’deki vadeli piyasalarda bir takım işlemler görmeye başlarız” ifadelerini kullandı.

“Fiziki teslimat için TEİAŞ ve BOTAŞ gerekli”

Enerji Borsası Emir Çetinkaya

Panelde yaptığı konuşmada enerji kavramının çok önemli olduğunu ifade eden VOB Sözleşme, Araştırma ve İstatistik Müdürü Emir Çetinkaya “Arz güvenliği, elektriğin maliyetindeki faktörler, boru hatları, uluslararası anlaşmalar ve dış politika çok önemli. Fakat işi biraz somut boyuta getirmek istiyorum. Finansal piyasalarda analiz yapılırken serbest işleyen piyasa koşullarında fiyatı etkileyen her faktörün işlemi yapan taraflarca dikkate alınarak fiyatlara yansıtıldığı gibi bir varsayım vardır” şeklinde konuştu. Dünyada enerjiye dayalı ürünlerin alım satımının yapıldığı başarılı örneklerin olduğunu ifade eden Çetinkaya, Türkiye’de 80 öncesi ve sonrası olarak bir ayrımın yapıldığında 80 öncesinde bir borsanın dahi olmadığını dile getirdi.

Normal spot piyasalarda anlık olarak fiyatların oluştuğunu ifade eden Çetinkaya, “Hisse senetlerinde, dolarda, endekslerde, petrolde anlık olarak o an geçerli olan fiyattan arz ve talep buluşur. Ancak günümüzde risk yönetimi son derece önemli bir hal aldı. Bir konun gelecekte sizin beklentilerinizin dışında gelişmesi bir risktir. Gelecekte bu risklerin yönetebilmesi için de gelecekteki fiyatların bugünden alınıp satılacağı mekanizmalar ihtiyaç vardır” dedi.

Şu an Türkiye’de bir elektrik borsası kurulmasına yönelik girişimlerin olduğunu ifade eden Çetinkaya, “Elektrik enerjisinin üretim noktasında kaynaklarına baktığımız zaman hidroelektrik, doğal gaz, kömür ve termik olduğu görülüyor. Yani elektrik üretimindeki maliyet unsurlarını etkileyen ürünlerini de kapsam içersine almak gerekiyor.

Elektriğin borsası kurulduğunda doğal gazın fiyatının kontrol edilmesi ile doğru bir enerji borsası oluşmaz” dedi. Enerji borsasının sahibinin ya da kontrol eden tarafın kim olması gerektiği konusunda tartışmaların yapıldığını ifade eden Çetinkaya, “Türkiye’deki enerji piyasası sektörü ile SPK ve finans sektörü bir birlerini çok uzaktan tanıyorlardı. Aracı kurumlarda faaliyet gösteren arkadaşlarımız vadeli sektörü biliyor ama enerji sektöründeki fiyatı etkileyen dinamikleri bilmiyor” şeklinde konuştu.

Elektrikle ilgili konuya fiziki teslimatın girmesi halinde sistemin operatör olarak TEİAŞ’ı devre dışı bırakamayacağını dile getiren Çetinkaya, “Eğer BOTAŞ gibi bir kuruluşun giren ve çıkan gazların ölçümleri konusunda bir merkez olarak alamazsanız fiziki olarak doğal gazın teslimi de mümkün olmaz. Dolayısıyla Borsa İstanbul birçok finansal ürünü çıkartabilir. Ama bu söylediğim iki faktörden dolayı dünyadaki örneklerde de bu borsaların farklı yapılandırıldığın görüyoruz. Türkiye’de karar vericiler bu konuda bilgi setlerine tam olarak güvenmiyorlar” dedi.

Bu süreçteki kavram kargaşasını netleştirmek adına gün öncesi oluşan fiyat ile saatlik oluşan fiyatla basit aritmetik ortalamasını bir endeks haline getirdiklerini ifade eden Çetinkaya, “Ocak, Şubat, Mart aylarını sözleşmelere açtık. İnsanlar bu dengeleme güç piyasasında elektrik almak ve satmak istediklerinde gelecekteki fiyatlara borsa aracılığıyla ulaşabilme olanağı elde ediyor. İstenilen kitleye ulaşamadık. Çünkü piyasa yapıcıları mekanizması konusunda, sektörün tabanına yayılması konusunda eksiklerimiz var ve elektriğin doğasında olan gelecekteki fiyatların belirlenememesinden kaynaklanan bir yapı var. Piyasa çok likit hale geldiğinde spot fiyatları vadelide belirleme imkanı elde edilebilir. İstenilen hacim olmamakla birlikte işlemler devam ediyor. Ama şu anlaşıldı elektrik vadeli bir borsada alınıp satılabilir” dedi.